

סקירה

לקט ידיעות

עורכת: שולמית אלמוג*

בתי-דין

חוק בתי-דין רבניים (קיום פסקי-דין של גירושין) (הוראת שעה), התשנ"ה-1985 ביום 21.2.1995 קיבלה הכנסת את חוק בתי-דין רבניים (קיום פסקי-דין של גירושין) (הוראת שעה), התשנ"ה-1985 (ס"ח 139), העוסק בכפיית מתן גט על גברים. ביום 4.4.1995 קיבלה הכנסת את חוק בתי-דין רבניים (קיום פסקי-דין של גירושין) (הוראת שעה) (תיקון), התשנ"א-1995, העוסק בנשים המסרבות לקבל גט מבעליהן (להלן יקראו שני התיקונים "החוק").

החוק נועד לפתור את בעייתן הקשה של נשים, שבעליהן סרבני הגט הותירו אותן ללא כל אפשרות לסיים את קשר הנישואין ולהינשא מחדש. החוק מטפל גם בבעיה השולית יותר של נשים המסרבות לקבל גט מבעליהן. עד עתה עמד בפני בית-הדין הרבני מכשיר אחד בלבד לכפיית מתן גט, והוא – מאסר הבעל הסרבן לפי סעיף 6 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953. בשל חומרתו של אמצעי זה, לא הרבו בתי-הדין הרבניים להפעילו. כיום מוסמכים בתי-הדין הרבניים להפעיל מגוון רחב של צווי הגבלה, כמפורט בחוק.

סעיף 2 לחוק מונה את צווי ההגבלה שבית-הדין הרבני מוסמך לתת הן כנגד נשים והן כנגד גברים. החוק חל גם על סירובו של אדם לבצע חליצה לאלמנת אחר.

בית-הדין רשאי לפגוע בזכויות המפורטות להלן, לתקופה ובתנאים שיקבע: יציאה מהארץ, קבלת דרכון, החזקתו או הארכת תוקפו, קבלת רשיון נהיגה, החזקתו או חידושו, היבחרות או מינוי לשמש במשרה על-פי דין או במשרה בגוף מבוקר על-ידי מבקר המדינה, עיסוק במקצוע המוסדר על-פי דין או הפעלת עסק הטעון קבלת היתר או רישוי

* הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה. תודה לאורן גול ולהגי דורון, חברי מערכת משפט וממשל, על סיועם בהכנת סקירה זו.

על-פי דין, פתיחת חשבון בנק או החזקתו או משיכת שיקים ממנו וקבלת רשיון להתהלך חופשי לפי פקודת בתי-הסוהר [נוסח חדש], התשל"ב-1971.

החוק קובע את ההליך הדיוני שבו ינתן צו ההגבלה ואת השיקולים שישקול בית-הדין בעת הדיון בבקשה, וכן זכות ערעור על הוצאת צו ההגבלה.

צו הגבלה כנגד נשים ינתן רק באישורו של נשיא בית-הדין הרבני הגדול, שינתן רק לאחר שיתקיים דיון בפניו בנוכחות שני הצדדים.

נושא נוסף שהחוק מסדיר הוא כפיית מתן גט על-ידי מאסר. החוק קיצר את משך הזמן, הנדרש ממתן פסק-הדין ועד לפנייה לבית-משפט מחוזי בבקשה לכפייה בדרך של מאסר, משישה חודשים לשישים יום בלבד.

בנוסף לכך הוענקה לבית-הדין סמכות לכופף אדם במאסר לציית לפסק-דינו, בהתאם לפקודת ביזיון בית-המשפט. תקופת מאסר הכפייה לא תעלה על חמש שנים בכל צו, ובסך הכול לא תעלה על עשר שנים. עם זאת, לא ניתן לצוות על מאסרה של אישה כדי לכפות עליה קבלת גט.

דיני עבודה

תיקון חוק שוויון הזדמנויות בעבודה

ביום 9.1.1995 התקבל בכנסת תיקון לחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988 (חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון מס' 2), התשנ"ה-1995; ס"ח 95). התיקון הוסיף לחוק את סעיף 2א, העוסק באיסור דרישת פרופיל צבאי ובשימוש בו. פרופיל צבאי מוגדר בסעיף כסימול המספרי שצבא ההגנה לישראל נותן לציון מידת התאמתו הרפואית של אדם לשירות ביחידות ובתפקידים שונים בצבא.

הסעיף אוסר על מעביד לתבוע מדורש עבודה או מעובד את הפרופיל הצבאי שלו ולעשות בו שימוש, אם הגיע לידיו, בכל הנוגע לקבלה לעבודה, לקביעת תנאי העבודה, לקידום בעבודה, להכשרה או להשתלמות מקצועית ולפיטורים או לפיצויי פיטורים. שירות הביטחון הכללי והמוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים הוצאו מתחולתו של החוק בכל הנוגע לעובדים בהם או לגבי קבלת עובדים לעבודה בהם.

כמוכנה בדברי ההסבר להצעת החוק (ה"ח התשנ"ה 78), הפרופיל הצבאי הוא נתון הנקבע לצרכיו הפנימיים של הצבא. דרישתו על-ידי מעסיקים בשוק הפרטי כתנאי לקבלת עבודה פוגעת בפרטיות דורשי העבודה, ובמיוחד באלה הנפסלים על הסף בשל פרופיל 21 (אי-כשירות קבועה לשירות צבאי), ללא בדיקת התאמתם לעבודה.

פיצוי לנשים על עגמת נפש בגין הפליה בעבודה

כידוע, חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988, אוסר, בין השאר, על הפליית עובדים מחמת מינם בכל הקשור לתנאי עבודה, לקידום בה ולהכשרה מקצועית. לאחרונה שילמה חברת "אליעל" 900,000 ש"ח לעובדותיה בגין עגמת נפש שנגרמה להן בשל הפרת הוראות החוק.

פסק-הדין ניתן על-ידי השופט רבינוביץ, השופט הראשי של בית-הדין האזורי לעבודה בתל-אביב, בתביעה נגד הפליה בקידום בעבודה שהוגשה בשנת 1988 על-ידי עשרים בקרות ודיילות קרקע בחברת "אל-על". הרקע לתביעה היה המחסום שהציבה החברה לכניסת נשים לקורס מנהלי תחנות ולמינוין לתפקיד גיהול תחנה בחו"ל. תחת לחץ התביעה ובמהלכה הגמישה "אל-על" את עמדתה, ביטלה את המחסום לכניסת נשים לקורס מנהלי תחנות ואף הציעה לשלוש מהתובעות מינויים כמנהלות תחנה בחו"ל. בנוסף לכך, כאמור, נפסקו לתובעות בפסק הפשרה פיצויים בשל עגמת נפש. זהו הסכום הגבוה ביותר שפסק אי-פעם בית-הדין לעבודה בשל עגמת נפש, ונראה כי הפסיקה מהווה תקדים חשוב באכיפת איסור ההפליה בעבודה, ובמימוש שוויון ההזדמנויות של נשים במקום עבודתן.

חברות

הצעת חוק החברות

בנובמבר 1994 הוגשו לשר המשפטים המלצות ועדה בראשות המשנה לנשיא בית-המשפט העליון, אהרן ברק, בעניין הצעת רפורמה של דיני החברות בישראל. הוועדה ביססה את המלצותיה על תזכיר הצעת חוק החברות, שהגיש בזמנו פרופ' אוריאל פרוקציה לשר המשפטים.

נקודת המוצא של הרפורמה המוצעת היא חקיקת חוק חברות מקיף ומותאם לצורכי השעה, אשר יהיה בעל אופי קודיפיקטיבי. הוועדה הגישה הצעה לחוק כזה, שירכז את כל הדינים הנוהגים עד עתה מכוח ההלכה הפסוקה.

כך, לדוגמה, סעיף 6 לחוק המוצע מעגן את סמכות בית-המשפט להרים את מסך ההתאגדות, והחלק השני בהצעה מעגן את תורת האורגנים. כמו כן כולל החוק המוצע שינויים רבים בתוכן דיני החברות, תוך התאמתם למציאות בת זמננו. כך למשל, על-פי המוצע, תוכל חברה לקבוע סעיף מטרות כללי, וכן תותר הקמת חברת יחיד. ההצעה מושתתת על עקרון האוטונומיה של הרצון הפרטי, ולכן רוב הוראותיה הן דיספוזיטיביות, ורק מיעוטן קוגנטיות.

כנסת

פומביות הדיון בכנסת

ביום 12.12.1994 קיבלה הכנסת את חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 17), המבטל את הסייגים שהיו קבועים עד אז לפומביות דיוני הכנסת. על-פי סעיף 27 לחוק-יסוד: הכנסת, כנוסחו לפני התיקון, היה ניתן לקבוע בתקנון הכנסת תנאים לדיון של מליאת הכנסת בדלתיים סגורות. סעיף 27 בנוסחו החדש קובע כי "הכנסת תשב בפומבי" בלא כל סייג. התיקון ביטל גם את סמכותו של יושב-ראש הישיבה לאסור על פרסום דברים שנאמרו

בישיבה פתוחה של הכנסת, סמכות שהיתה בתונו בידו על-פי סעיף 28 לחוק-יסוד הכנסת, לפני שתוקן.

תיקון לחוק חסינות חברי הכנסת

ביום 7.2.1995 קיבלה הכנסת תיקון לחוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשי"א-1951 (חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם (תיקון מס' 12), התשנ"ה-1995; ס"ח התשנ"ה 126). התיקון קובע כי החלטת הכנסת על גטילת חסינות או זכות תיעשה בהצבעה גלויה. עד קבלת תיקון זה התנהלו ההצבעות בהסרת חסינות הכנסת בהצבעה חשאית בכתב, וזאת על-פי סעיף סעיף 62(ג) לתקנון הכנסת.

ממשלה

תיקון לחוק-יסוד: הממשלה

ביום 19.12.1994 קיבלה הכנסת תיקון לחוק-יסוד: הממשלה (חוק-יסוד: הממשלה (תיקון מס' 8), ס"ח התשנ"ה 42; להלן, התיקון). התיקון מבוסס על הצעת חוק פרטית, אשר נועדה לאפשר את צירופם של חברי סיעת יעוד לקואליציה (ה"ח התשנ"ה 118). כזכור, קבע בג"ץ (בג"צ 4031/94 ארגון בצדק ואח' נ' ראש ממשלת ישראל ואח' (טרם פורסם)) בדעת רוב כי על עניין חוק-יסוד: הממשלה לא חלה ההבחנה שנקבעה בחוק-יסוד: הכנסת בין התפלגות לבין פרישה מסיעה (חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 12), ס"ח התשנ"א 90). בכך נחסמה דרכם של חברי סיעת יעוד להצטרף לממשלה.

לדעת המציעים, רצון הכנסת בתיקון מס' 12 הנזכר היה להבחין בין "פרישה" לבין "התפלגות סיעה" לא רק בעניין חוק-יסוד: הכנסת, כי אם גם בעניין חוק-יסוד: הממשלה. כפי שנכתב בדברי ההסבר, מטרת התיקון להדגיש, בניגוד לדעת הרוב בבית-המשפט העליון, כי התפלגות סיעה על רקע אידאולוגי או אחר היא תופעה דמוקרטית שאין להטיל עליה כל סנקציה. בהתאם לכך, נקבע בתיקון כי ההגבלה על כהונה של חבר כנסת כשר או כסגן שר לא תחול על חבר כנסת אשר סיעתו התפלגה, על-פי ההבחנה הקיימת בחוק-יסוד: הכנסת, וזאת גם אם ההתפלגות היתה לפני תחילתו של התיקון.

השתחררות הממשלה מהתחייבויותיה – חוות דעת היועץ המשפטי לממשלה ביום 1.1.1995 מסר היועץ המשפטי לממשלה, מיכאל בן-יאיר, לראש הממשלה ושר הביטחון את חוות דעתו בדבר ההיבטים המשפטיים הנוגעים לסכסוך שנתגלע בקשר לעבודות תשתית שבוצעו באיזור המכונה "גבעת התמר", באדמות הכפר אל-חאדר, שלידי בית-לחם. עבודות אלה נעשו, בין השאר, בהתאם לחוזה שנחתם בין הממונה על הרכוש הממשלתי והרכוש הנטוש לאיזור יהודה ושומרון, שהוא אורגן של המפקד הצבאי באיזור, לבין "עמותת הזית", שחבריה הם מתיישבים יהודים (להלן, חוזה הפיתוח). בין השאר דן היועץ המשפטי בשאלה, אם רשאית הממשלה להשתחרר מחיובה על-פי חוזה הפיתוח, בשל שינויים שחלו במדיניותה לאחר החתימה על החוזה. על כך השיב היועץ המשפטי:

אם הממשלה סבורה, עקב שיקולים של מדיניות, שגישה לביצוע העבודות היום שונה מגישה לפני השינויים שחלו במצב המדיני (הסכם העקרונות בוויגטון מיום 13.9.1993, המשך המשא ומתן המדיני עם הפלשתינאים ועוד), עליה לקבל החלטה מתאימה שתביא בעקבותיה לביטול חוזה הפיתוח. הדרך המתאימה לכך היא קבלת החלטת ממשלה, שתביא להפעלת סמכויות חקיקה בידי המפקד הצבאי ולביטול חוזה הפיתוח. דרך זו, הבהיר היועץ המשפטי, מבוססת על עקרון הלכת ההשתחררות מחוזה רשות, שעל-פיו רשאית רשות להשתחרר מחיוביה על-פי חוזה ולבטל הרשאה שנתנה, אם אינטרס ציבורי חיוני מצדיק זאת. מכאן, שאם הממשלה סבורה שהמשך ביצוע העבודות האמורות אינו מתיישב עם מדיניותה כפי שהתגבשה לאחר תמימת חוזה הפיתוח, ואם היא סבורה שמדיניותה והאינטרס הציבורי מחייבים זאת, יש בידה להביא לביטול חוזה הפיתוח.

סדר דין פלילי

רו"ח הוועדה בעניין הרשעה על סמך הודאה בלבד ובעניין העילות למשפט חוזר בנובמבר 1993 מינה שר המשפטים ועדת מומחים לצורך בחינת המצב המשפטי הנוהג באשר להרשעה נאשמים על סמך הודאתם בלבד, והתוספת הנדרשת כ"דבר-מה" לצורך הרשעה. עוד נתבקשה הוועדה לשוב ולבחון את העילות בחוק לעריכת משפט חוזר, ולהמליץ על התיקונים הנדרשים בחוק בנושא זה. ליושב ראש הוועדה נתמנה שופט בית-המשפט העליון אליעזר גולדברג. בדצמבר 1994 הגישה הוועדה דין וחשבון. הוועדה פותחת בסקירת הסיבות למסירת הודאת שווא. לעתים קשורות סיבות אלה למבנה אישיותו של הנחקר, לעתים להשפעות החקירה או המעצר ולעתים לשיקולים וללחצים חברתיים.

הצעת הוועדה היא כי חקירה בעינויים ובאמצעים פסולים חמורים כדוגמתם – תפסול ראייה, וזאת ללא קשר למהימנות ההודאה. הפעלת כלל גורף כזה נדרשת, לדעת הוועדה, בהתאם לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו ולאמנה שחתמה עליה ישראל. כאשר להודאה שנגבתה באמצעים פסולים שלא הגיעו לכדי עינויים או אמצעים פסולים חמורים כדוגמתם – אין לדעת הוועדה להחיל עליה את כלל הפסילה הגורפת. המגמה המקובלת על הוועדה היא כי יש לשקול הודאה כזו ככל ראייה אחרת. לדעת הוועדה יש לעגן בחוק את הדרישה לתוספת ראייתית להודאה ("דבר-מה" נוסף), בלי להגדיר את משקלה ודרגתה. עניין זה יהא מסור לבית-המשפט על-פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה, כפי שעל בית-המשפט לנהוג גם כיום על-פי פסיקת בית-המשפט העליון. לדעת מיעוט חברי הוועדה יש לקבוע בחוק הוראה מיוחדת לגבי התוספת הראייתית הנדרשת במקרה שבו ניתנה ההודאה לאחר שנקטו נגד הנאשם אמצעים פסולים. הוועדה ממליצה על אמצעים אחרים שיש בהם כדי למנוע הודאות שווא, ובהם הקלטת החקירה בווידאו, מתן זכות לנאשם להתיר את נוכחות עורך דינו במהלך חקירה שאינה מתועדת בהסרטה וידאו והקמת מערכות בקרה על חקירות המשטרה – גוף בקרה אחד פנימי של המשטרה עצמה, ושופט המעצרים.

הוועדה מתייחסת בנפרד לחקירת קטינים, ובעניין זה היא ממליצה כי לקטין חשוד הנחקר במשטרה תהיה הזכות שבחקירתו יהיה נוכח אחד מהוריו, אפוטרופוס, קצין מבחן לנוער או עובד סוציאלי, לפי בחירתו של הקטין. גם לחשוד מבוגר, הסובל מליקוי נפשי או שכלי, יש להקנות זכות לנוכחות אדם תומך בעת חקירתו. באשר להודאות הניתנות בבית המשפט – הוועדה ממליצה לעגן בחוק את סמכות בית המשפט לברר מה הן הראיות שבתיק החקירה, וכן לקבל כתוספת ראיה חומר המצוי בו לפני שיחליט אם לקבל את הראיה כהודאה. הוועדה ממליצה על שינויים מסוימים באשר לקיום משפט חוזר. כיום רק עובדות או ראיות חדשות, שלא היו יכולות להיות בידי הנידון או להיות ידועות לו בשעת בירור משפטו, הן עילה למשפט חוזר. הוועדה ממליצה לתקן את החוק ולאפשר משפט חוזר במקרה שבו התבררו עובדות או ראיות, העשויות לבדן או יחד עם החומר שהיה בפני בית המשפט בראשונה, לשנות את תוצאת המשפט לטובת הנידון. כמו כן מוצע להוסיף עילה חדשה, שעל-פיה יערך משפט חוזר כאשר מתעורר חשש של ממש כי בהרשעת הנידון יש משום עיוות דין.

חוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים) (תיקון מס' 2), התשנ"ה-1995 במרס 1995 קיבלה הכנסת את החוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים) (תיקון מס' 2), התשנ"ה-1995. התיקון קובע שלושה הסדרים באשר למשפטים פליליים בעבירות מין. ראשית, סעיף 1 לחוק קובע דרך ייחודית למסירת עדות של מתלונן בעבירת מין. כנאמר בדברי ההסבר להצעת החוק (ה"ח התשנ"ד 534), דרך זו נועדה להקל על הקורבן, שעד עתה נאלץ להעיד בפני הנאשם, דבר שהרתיע קורבנות רבים. החוק קובע כי בית המשפט רשאי להורות שעדות המתלונן תישמע שלא בנוכחות הנאשם אלא בנוכחות סניגורו בלבד מחוץ לאולם בית המשפט או בכל דרך אחרת שתמנע מן העד לראות את הנאשם. תנאי למתן העדות בדרך זו הוא כי הנאשם וכן בית המשפט עצמו יוכלו לצפות בעד ולהציג לו שאלות בדרך שתיקבע בתקנות, וכן כי יישמר הקשר בין הנאשם לבין סניגורו במהלך מתן העדות. סעיף זה יכנס לתוקף ביום 1.1.1997, אלא אם יקבע שר המשפטים בצו תאריכי תחילה מוקדמים יותר.

סעיף 2 לחוק מונה כמה עבירות מין – אינוס, מעשה סדום, מעשה מגונה ועבירות מין במשפחה – שבהן ידון בית המשפט מחווי בהרכב של שלושה שופטים ולא בדין יחיד כפי שהיה עד כה. סעיף זה יחול מ-1.9.1995, ולא יחול על הליכים שנפתחו לפני כן. סעיף 3 לחוק קובע כי בית המשפט מוסמך להורות על הגשת תסקיר לגבי מצבו של הנפגע בעבירת מין ועל הנוק שנגרם לו בעטייה של העבירה, לאחר שהרשיע את הנאשם ובבואו לקבוע את עונשו של הנאשם. תסקיר כזה יערך רק בהסכמת הנפגע. לא ניתן להעיד את הנפגע בקשר לתסקיר שהוכן לגביו. סעיף זה יכנס לתוקפו ב-1.1.1997, אלא אם ייקבע בצו מועד תחילה מוקדם יותר.

צבא, משטרה ושירות הביטחון

ערכים וכללי יסוד בצה"ל

בדצמבר 1994 פרסם אגף כוח אדם במטכ"ל מסמך שכותרתו "רוח צה"ל", המהווה קוד מוסרי שלפיו ינהגו כל חיילי צה"ל, ואשר ישמש אותם בעיצוב דרכי הפעולה שלהם. גיבוש המסמך ערך שלוש שנים, ובהכנתו שותפו קצין חינוך ראשי, הפרקליט הצבאי הראשי ופרופ' אסא כשר.

המסמך כולל פירוט של ערכים וכללי יסוד האמורים להנחות את חיילי צה"ל. על-פי האמור בו, ערכים וכללי יסוד אלה שאובים ממסורת העם היהודי לדורותיו, מסורת מדינת ישראל, על עקרונותיה הדמוקרטיים, חוקיה ומוסדותיה ומסורת צה"ל.

הערכים שפורטו במסמך הם דבקות במשימה, אחריות, אמינות, דוגמה אישית, הצלת חיי אדם, טוהר הנשק, מקצועיות, משמעת, נאמנות ורעות. על-פי כללי היסוד, החיילים אמורים לבטא בכל פעולותיהם והליכותיהם ערכים יסודיים אלה. בין השאר מורים כללי היסוד כך: "ב(4) - החייל יהיה נכון לסכן את חייו נוכח פני אויב ולהצלת חיי אדם, במידה הנדרשת, אך ישמור על חיי עצמו וזולתו בכל פעילות צבאית אחרת.

ב(5) - החייל יביא בחשבון, בכל הקשר מעשי, לא רק את הדאגה הראויה לחיי אדם, אלא גם את ההשפעה של מעשיו על שלמותו הגופנית והנפשית של אדם ועל כבודו".

כללי היסוד מכוונים לכוון את פעולותיהם והליכותיהם של חיילי צה"ל בשירות הצבאי, במילואים, נוכח פני אויב וכלפי גופים אורחיים.

שירות הציבור

תיקון חוק סדרי המינהל (החלטות והנמקות)

א. ביום 18.7.1994 קיבלה הכנסת תיקון לחוק לתיקון סדרי המינהל (החלטות והנמקות), תשי"ט-1959 (חוק לתיקון סדרי המינהל (החלטות והנמקות) (תיקון מס' 2), התשנ"ד-1994, ס"ח 254; להלן, התיקון). התיקון קובע כי עובד ציבור אשר התבקש להפעיל את סמכותו לפי סעיף 2 לחוק ואין הוא בעל הסמכות לכך, יפעל באחת משתי הדרכים: יעביר את הבקשה לעובד ציבור שלדעתו הוא בעל הסמכות, ויודיע על כך בכתב למבקש או יחזיר את הבקשה למבקש בצירוף הודעה בכתב כי אינו בעל הסמכות, תוך ציון פרטיו של עובד הציבור אשר לדעתו הוא בעל הסמכות לדון בבקשה. אם הועברה הבקשה לעובד הציבור המוסמך לדון בה, יחל מניין התקופה למתן תשובה לעניין סעיף 2(א) לחוק סדרי המינהל (החלטות והנמקות) מיום קבלת הבקשה על-ידי עובד הציבור המוסמך. כפי שצוין בדברי ההסבר להצעת החוק (ה"ח התשנ"ד 400), מטרת התיקון היא למנוע מעובדי הציבור להסתפק בתשובות סתמיות במקרים שבהם אינם מוסמכים לדון בבקשות שהופנו אליהם. התיקון מחייב את הפקיד שאליו הופנתה הבקשה לעשות את כל שלא ידו כדי להעביר את הפנייה אל הגורם המוסמך, ובכך להקל הן על האזרח הפונה לרשות והן על גורמים אחרים הנזקקים לעזרת הרשות.

ב. ביום 24.1.1995 קיבלה הכנסת תיקון לחוק לתיקון סדרי המינהל (החלטות והנמקות), תשי"ט-1959 (חוק לתיקון סדרי המינהל (החלטות והנמקות) (תיקון מס' 3), התשנ"ה-1995; ס"ח 106). התיקון קובע כי עובד ציבור שהתבקש להפעיל את סמכותו שניתנה לו על-פי דין, חייב להשיב למבקש בתוך 45 יום (במקום בתוך שלושה חודשים, כפי שהיה עד התיקון). כמו כן קוצרה ל-45 יום (במקום שלושה חודשים) התקופה שבה על עובד הציבור להודיע למבקש - בהתקיים אחת הסיבות המפורטות בסעיף 2(ב) לחוק - מדוע גמנע מלהשיב במועד לבקשה.

בדברי ההסבר להצעת החוק (ה"ח התשנ"ה 158) מצוין כי הצורך בקיצור התקופה כאמור נובע מההתפתחות הטכנולוגית העצומה שאירעה מאז 1958, שבה נקבעה התקופה המקורית, התפתחות המאפשרת קיום הבירור הנדרש בתקופה קצרה הרבה יותר.

תקשורת

דו"ח הוועדה לבדיקת נושא החיסיון העיתונאי

בחודש מרס 1993 מינו שר המשפטים ושר המשטרה ועדה לבדיקת נושא החיסיון העיתונאי. על הוועדה הוטל לבחון את ההיבטים העיוניים והמעשיים של החיסיון העיתונאי מפני גילוי מקורות מידע בבת-משפט ובפני הרשויות החוקרות, ולהמליץ בפני השרים לעניין חקיקה על נהלים והערכות ארגוניות הנוגעים לחיסיון זה. בראש הוועדה עמד ד"ר אשר מעוז. בדצמבר 1994 הגישה הוועדה לשרים את הדו"ח שהכינה. הוועדה התמקדה בנושאים הבאים: בדיקת מצב החיסיון העיתונאי הלכה למעשה; בחינת הצורך בקיום החיסיון והסכנות הנובעות ממנו; קביעת היקפו הרצוי של החיסיון והצורך לעגנו בחוק.

המלצות הוועדה התקבלו ברוב דעות ובהסתייגות של חבר הוועדה מר משה רונן. דו"ח הוועדה כולל דעת מיעוט, שנוסחה על-ידי ד"ר זאב סגל. המלצות הרוב הן לתקן את פקודת הראיות ולהוסיף לה הוראות המעגנות את החיסיון העיתונאי. הוועדה ממליצה להעניק חיסיון יחסי לכל מידע שיש בו כדי לגלות את זהותו של מוסר המידע. בנוסף לכך, יחול החיסיון גם על מידע שנמסר לעיתונאי בתנאי חיסיון, כלומר - בתנאי שלא יגלוהו. החיסיון חל על "דברים ומסמכים" שנמסרו לאדם עקב עבודתו העיתונאית. הוועדה לא הגדירה מי הוא "עיתונאי" או מה היא "עבודה עיתונאית", וזאת כדי למנוע צמצומים העלולים לנבוע מהכללת הגדרות כאלה בחוק. לשיטת הוועדה, יכריע בית-המשפט אשר בפניו עולה טענת חיסיון, אם מדובר בעיתונאי ובעבודה עיתונאית, כאשר הוועדה ממליצה על גישה פרשנית רחבה למושגים הללו.

הוועדה קובעת כי החיסיון ניתן להסרה בהתאם למבחנים שקבעה, ברוח המבחנים והאיוונים שקבע הנשיא שמגר בב"ש 298/86, 368 ציטרין ואח' נ' בית-הדין המשמעתי של לשכת עורכי הדין במחוז תל-אביב, פ"ד מא (2) 337. גם אם התקיימו כל התנאים הללו, ישקול בית-המשפט אם ראוי לחשוף את המידע המבוקש ולא יורה על הסרת החיסיון באופן אוטומטי.

הוועדה המליצה להחיל את החיסיון גם על מי שחדל להיות עיתונאי ועל צוות העור של עיתונאים. על-פי המלצת הוועדה, החיסיון יהול גם על חיפושים בביתו או במקום עבודתו של אדם. עוד קובעת הוועדה כי החיסיון הוא של מוסר המידע, והוא המוסמך לוותר עליו. הוועדה המליצה על תיקון תקנון האתיקה המקצועית של מועצת העיתונות והתאמתו לשינויי החקיקה שהיא מציעה.

דעת המיעוט - שבה אחזו ארבעה מתוך עשרת חברי הוועדה - תומכת בהענקת חיסיון מוחלט לעיתונאים בסייג אחד - החיסיון יוגבל רק כאשר המידע הכרחי בשל נסיבות חריגות ומיוחדות הקשורות למניעת ביצועו של פשע חמור. עם זאת, לפי גישת המיעוט, היקף תחולת החיסיון יהא מצומצם יותר ויחול רק על מידע שנמסר "באמון לצורך פרסומו ברבים", כלומר - זהו חיסיון רק על "מקור המידע", על חומר שעלול לחשוף את זהותו - בעוד שהחיסיון על-פי דעת הרוב רחב יותר וכולל גם הגנה על מידע שנמסר שלא לציטוט (off the record).

